ÉTYMOLOGIES BULGARES

(Résumé)

En dépit de son absence totale dans les patois bulgares (de même dans les grands dictionnaires), le mot **капушна** „fraise" est considéré comme élément dialectale dans le dictionnaire étymologique (cf. BER II). Son étymologie interne ne présente pas d'interêt, mais la conclusion des auteurs est surprenante: **капушна** a pénétré probablement dans la langue roumaine sous la forme *căpşună*. L'auteur est d'avis que le mot suspect **капушна** n'existe pas et représente au contraire le mot roumain discuté, autrement revêtu.

L' origine du mot **фу́га**, inseré en BTR comme terme ayant deux significations techniques, est expliqué par le lat. *fuga*. Les deux significations sont en réalité l'expression des mots différents, avec une histoire propre, qui sont entrés en bulgare par l'intermédiaire de la langue italienne.

Cuvinte cheie: căpşună, fugă.

Mots-clés: étymologie, капушна „fraise", фу́га „1. (mus.) *fugue*. 2. *espace entre les pierres ou les briques d'une construction*".

Bucureşti, B-dul Alex. Obregia nr. 24

Florin Vasilescu

CUVINTE DIN REGISTRUL COLOCVIAL. NOTE LEXICALE

Şmen, Şmenar

Cuvântul *şmenar* apare în *Dicţionarul de cuvinte recente*[1] al Floricăi Dimitrescu, ediţia din 1997. El este definit ca „persoană care înşală la schimbarea ilegală a banilor". În *Dicţionarul de argou şi cuvinte familiare ale limbii române*[2], având autori pe Anca şi George Volceanov, cuvântul este definit ca „traficant de valută care tranzacţionează pe piaţa neagră; escroc care practică şmenul". Precizarea în cazul acestei ultime surse face o distincţie între tranzacţia pe piaţa neagră, fapt ilegal, dar mai puţin condamnabil, şi escrocherie. Distincţia ar fi trebuit operată şi la cuvântul „şmen", căci tradiţia lexicografică ne sugerează că etimologia cuvântului *şmenar* ar trebui să fie *şmen* + sufixul *-ar*, cum de altfel se indică şi în *Dicţionarul* Floricăi Dimitrescu. De altfel, cuvântul *şmenar* este uneori definit şi ca „persoană care practică şmenul", iar cuvântul *şmen* este atestat imediat după schimbarea de

[1] Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*, ediţia a II-a, Editura Logos, Bucureşti, 1997.

[2] Anca şi George Volceanov, *Dicţionarul de argou şi cuvinte familiare ale limbii române,* Editura Livpress SRL, Bucureşti, 1998.

BDD-A10134 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 06:00:27 UTC)

orânduire din 1989, cele mai vechi atestări datând din 1991 (în revista „Poliția română", după R. Zafiu[3]). Prin raportare la aspectul „tehnic" din revista „Poliția română", se poate constata prezența cuvântului sub forma sa familiară într-o rubrică introdusă în februarie 1991 în revista de umor „Academia Cațavencu". Este vorba de cunoscuta rubrică „Bârfe, şmenuri, şuşanele". Aici, alăturarea celor trei cuvinte diminuează din încărcătura argotică a cuvântului *şmen*, transformându-l într-o formă benignă de manifestare a înclinației umane spre activități neortodoxe. Este clar, în opinia noastră, că acest cuvânt era cunoscut şi utilizat dinainte de 1989, de unde şi trimiterea la piața neagră din definiția *Dicționarului de argou şi cuvinte familiare*. Cuvântul nu a putut apărea în scris decât după 1989, din cauza cenzurii practicate în timpul comunismului, când era interzis prin lege să dețiі valută.

Discutând etimologia cuvântului, R. Zafiu face referire la cuvintele slave, ruseşti sau bulgăreşti, unde *smen* înseamnă „schimb", şi afirmă că mai rămâne de explicat cum a pătruns acest termen în argoul românesc, sugerând calea contrabandei şi a schimburilor valutare din zonele de frontieră.[4]

În opinia noastră, sensul formării cuvintelor discutate este invers: dinspre *şmenar* spre *şmen.* Încărcătura semantică a cuvântul *smen*, care înseamnă „schimb", nu explică suficient de bine îmbogățirea în aşa scurt timp a încărcăturii stilistice a cuvântului şi proliferarea familiei de cuvinte: *şmenui, şmenuit, şmenuire, şmenuială, şmenozeală* şi chiar „familia Şmenărescu".

Această diversificare este un semn al procesului de decriptare a semnificațiilor cuvântului, care captează atenția vorbitorilor şi este trecut în registrul familiar. În opinia noastră, cuvântul *şmenar* provine din cuvântul ceh *šmenarna*, care înseamnă „casă de schimb". Aproape întotdeauna, lângă o casă de schimb te abordează un individ care-ți propune un schimb mai bun decât la respectivul stabiliment. „Atacul" asupra persoanei care doreşte să schimbe valută este dublu: pe de o parte, serviciul casei de schimb care, la limita legii, îți afişează în cehă un tabel lung plin de cifre, pentru a nu observa că taxa de schimb este foarte mare (până la o treime din suma schimbată), pe de altă parte, aspectul dubios al persoanei, aproape mereu bărbat, care-ți propune „schimbul avantajos"[5]. În plus, acesta nu abordează prezumtivul client cu cuvântul „smen", ci, observând că e vorba de un turist străin, cu „exchange". Prin urmare, *şmenarul* este cel care te abordează lângă *šmenarna* şi îți propune un *şmen***.** Definiția corectă a *şmenului* este cea din *Dicționarul de puşcărie* al lui Viorel Horea Țânțaş: „metodă de a înşela în timpul schimbului de valută sau de bani, oferindu-i persoanei respective un teanc de hârtii mascate prin câteva bancnote aşezate deasupra şi dedesubtul hârtiilor." De asemenea, şmenul înseamnă şi o înşelătorie care se face prin sustragerea sau înlocuirea de bancnote[6].

[3] R. Zafiu, *101 cuvinte argotice*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2010, p. 308.
[4] *Ibidem*.
[5] Din câte ştim, se utilizează extrem de rar *şmenară* sau *şmenăreasă.*
[6] Viorel Horea Țânțaş, *Dicționar de puşcărie. Limbajul de argou al deținuților din România*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007.

BDD-A10134 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 06:00:27 UTC)

Este destul de greu de apreciat dacă cele două cuvinte, *şmenar* şi *şmen*, vor fi intrat în limba comună dinspre argou sau prin experienţa cu ecouri neplăcute a unor persoane obişnuite, victime ale acestui tip de înşelăciune. Cu siguranţă, se făceau schimburi valutare ilegale şi pe vremea comunismului. Cum se făceau şi excursii în Cehia. Iar după legalizarea liberei circulaţii, această experienţă va fi devenit mai frecventă. Este posibil ca interesul pentru acest cuvânt să provină din ambele direcţii. De asemenea, este greu de spus cum se va fi produs diversificarea acestui tip de înşelăciune, căci, după spusele unui ghid praghez, şmenul se face uneori cu bancnote devalorizate (s-au menţionat rublele bieloruse). Din câte ştim, această formă nu este practicată de şmenarii români.

În acelaşi timp, este important de observat că vorbirea comună nu a reţinut două sensuri argotice ale acestui cuvânt[7], sensuri care sugerează violenţa şi anormalul: locuţiunea verbală *a-i face cuiva şmenul*, care înseamnă „a omorî”, şi accepţiunea de „rană întreţinută sau autoprovocată”, pe care deţinutul o foloseşte pentru a înşela sistemul penitenciar. Reţinem această observaţie: în ciuda deschiderii către argotic, limba comună evită manifestările aberante sau care sugerează violenţa, în măsura în care acestea nu au o (mare) semnificaţie pentru condiţia umană.

Ţuţer (cu varianta *ţuţăr*)

Cuvântul apare în *Dicţionarul de cuvinte recente* al Florică Dimitrescu amintit mai sus. El este definit ca „persoană uşor manevrabilă; favorit; profitor”. Două din exemplele citate de Florica Dimitrescu (din cotidianul „România liberă” şi revista „22”) sunt extrem de interesante, în măsura în care sunt un tablou în câteva fraze al modului cum imaginarul comun atribuie valenţe inedite unui cuvânt nou: „Se dă pe lîngă alţii mai ajunşi şi este... un fripturist[8], un *ţuţăr* şi un ticălos” este primul citat care ne interesează, iar al doilea este următorul: „Cuvântul desemnează o realitate umană complexă, un amestec inextricabil de inhibiţii, aspiraţii secrete şi orgolii dramatice, la limita balamucului… Ţuţărul doar se învârte în jurul persoanei ori grupului în orbita cărora l-au împins interesele, mărginindu-se a scoate nu învăţăminte din existenţa pilduitoare a modelului, ci doar oala lui de noapte.” Citatul din revista „22” este un bun exemplu pentru modul cum se manifestă tendinţa de a literaturiza înţelesul deseori frust al unui cuvânt. Reţinem totuşi câteva trăsături semantice importante: *ţuţerul* este un tip interesat, este *ţucălar* (are de-a face cu oala de noapte) şi poate fi plasat la mijlocul scării care uneşte fripturismul cu ticăloşia. Florica Dimitrescu menţionează varianta *ţuţer* şi propune drept etimon ţigănescul *ţuţ* „om pus la patru ace” (potrivit din punct de vedere fonetic, dar deficitar semantic, fără legătură cu trăsăturile descrise de citatele asociate definiţiei).

[7] *Ibidem*.

[8] I. Iordan considera că termenul *fripturist*, apărut în perioada interbelică, în jur de 1930, a dispărut din limba română. I. Iordan, *Despre inovaţie în limbă*, în SCL XI, nr. 3, 1960, p. 523.

BDD-A10134 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 06:00:27 UTC)

Exemplul din revista „22” este interesant nuanțat de sensurile argotice ale acestui cuvânt devenit în ultimii ani familiar. În *Dicționarul de argou* al cuplului Volceanov, *țuțăr* este definit ca „persoană aflată în slujba unui membru al lumii interlope; persoană uşor manevrabilă; om de paie”, iar *Dicționarul de puşcărie* defineşte *țuțăr* ca „naiv; persoană la mâna lumii interlope”.

Prin urmare, şi în mediul inteligheției[9], şi în mediul infratorilor, țuțerul este o persoană dependentă de un „stăpân”: în primul din arivism sau interes, în mediul puşcăriei din necesitate, pentru a rezista în lumea dură a delincvenților. Sensul prim din *Dicționarul de puşcărie* nu explică foarte clar în ce constă naivitatea țuțerului; bănuim că este vorba despre un ins naiv prin prisma deținuților, un ins care se descurcă greu în penitenciar, deci este uşor manevrabil. Supraviețuirea sa depinde de modul cum ştie să fie omniprezent şi „bun la toate” pentru protectorul său.

În legătură cu originea acestui cuvânt se pot formula două ipoteze:

Dacă am fi avut la îndemână doar exemplele din *Dicționarul de cuvinte recente,* am fi optat pentru un etimon aparținând limbii germane vorbite în Austria, anume verbul *zuzeln*, care înseamnă „a suge”. Am fi suspectat o anumită parte a inteligheției pentru crearea acestui cuvânt, căci în vremea comunismului existau unele burse de studii în fosta RDG sau Austria, iar „Liceul german” se număra, ca şi astăzi, printre cele mai apreciate instituții de învățământ. Deci țuțerul este o persoană care se află mereu la masă şi suge[10] din băutura sa – o prezență permanentă alături de protectorul său, pe care, la modul figurat, „îl suge”[11]. *Țuțerul* pare a se deosebi de *fripturist* prin aceea că prezența sa nu e ocazionată de vreun eveniment sau de un câştig imediat.

În acelaşi timp, varianta *țuțăr* corespunde unor transformări fonetice frecvente în limba române în graiurile din Moldova şi din Transilvania: aceea a trecerii în *ă* a lui *e* şi în *â* a lui *i* după sibilante (š, ž, ts, dz)[12]. Cum a ajuns acest termen să fie folosit în lumea penitenciară? Cel mai probabil, prin intermediul unui cuvânt regional, pe care îl descoperim în *Dicționarul limbii române:* este vorba de cuvântul *țuțăl* care înseamnă, prin Transilvania şi Banat, „biberon (de cauciuc sau, în trecut şi în mediul rural, făcut din pânză)”. Etimonul este „Zuzel”, cuvânt

[9] Printre ale cărei repere se află „existența pilduitoare a modelului”, citată în revista „22”, care este organul de presă al Grupului pentru Dialog Social.

[10] În Bavaria şi în Austria există o varietate de „cârnați albi”, *weisswurst*, care se sug din membrana umplută cu carne de viței şi pătrunjel. În unele dicționare, exemplul care însoțeşte definiția verbului „zuzeln” se referă la modul cum „se suge” acest produs culinar. Cf. http://www.duden.de/rechtschreibung/zuzeln.

[11] În limbajul popular există mai multe expresii sugerând această relație, de la glumețul *A suge ca pe o acadea* până la popularul *A suge ca pe un picior de porc.* A se vedea în DLR, sub **suge** (**3**), şi popularul *a suge pe cineva până la măduvă*.

[12] I. Iordan , *op. cit.*, p. 520.

BDD-A10134 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 06:00:27 UTC)

provenit din germana vorbită în Austria.[13] Se poate considera, prin prisma acestui cuvânt, că *ţuţerul* este văzut ca un prunc, ceea ce-l pune în inferioritate în lumea penitenciară şi generează nevoia de protecţie.

Deşi această ipoteză pare a rezolva originea cuvântului *ţuţer,* există o altă ipoteză care se poate dovedi validă, atât fonetic, cât şi semantic: cuvântul *ţuţer* poate proveni din neogrecul *tzoutzes*, care are două sensuri: pitic şi măscărici sau om caraghios[14]. Nu este exclus ca, în lumea închisorii, un ţuţer să fie văzut ca cineva mic de statură (un pitic) sau ca un măscărici pe lângă stăpânul lui. Un alt argument în favoarea acestei ipoteze este acela că în limba română există suficiente cuvinte argotice provenite din neogreacă.

Deşi ambele ipoteze respectă cele trei criterii importante ale etimologiei, criteriile fonetic, semantic şi geografic, tindem să înclinăm spre prima variantă, cea care presupune proveniența din limba germană vorbită în Austria. Nu este exclus ca, la fel ca în cazul lui *şmenar*, acest cuvânt să fi ajuns în limba comună pe două căi de acces: dinspre mediul vorbitorilor de germană şi dinspre mediul penitenciar.

Meltean

Cuvântul *meltean* pare mai nou decât *şmenar* şi *ţuţer*, nefiind înregistrat în *Dicţionarul de cuvinte recente* şi nici în cartea Rodicăi Zafiu amintită mai sus; în schimb, el apare în *Dicţionarul* redactat de Anca şi George Volceanov, cu sensul de „persoană prost crescută, grosolană, necioplită”.

Cu ocazia studierii acestui cuvânt, ne punem întrebarea dacă nu cumva influența limbii engleze asupra românei se va fi manifestat şi prin intermediul cuvintelor argotice, căci au trecut suficient de mulți ani de când româna a putut să aibă contact cu această limbă. Este drept, limba română a fost mai mult influențată de limbile din țările apropiate, cum sunt turca, germana şi maghiara. Probabilitatea ca un cuvânt argotic să provină din cele trei limbi menționate este mai mare, deşi, cum am văzut la cuvântul *şmenar*, influențele pot avea surse îndepărtate.

În cazul cuvântului care ne interesează, dicționarele consacrate ale limbii engleze, *Oxfordul*[15] şi *Websterul*[16], nu menționează la cuvântul „melt” niciun sens care ar putea trimite la familiarul nostru *meltean.* De altfel, pare neobişnuit să presupunem că originea acestui cuvânt este *melt* + suf. -(*e*)*an*, care corespunde unui tipar de formare a cuvintelor în limba română.

Totuşi, în urma citirii în revista „The Guardian” a unui interviu cu actrița Carrie Fischer – care folosea sintagma „melted people” (acolo cu sensul aproximativ

[13] DLR, *Dicţionarul limbii române.* Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Bucureşti, Editura Academiei. Tomul XII. Partea I. Litera *Ţ*: 1994; tomul XII. Partea a 2-a.

[14] Γεωργιου Δ. Μραμρινιωτη, *Λεξικο τησ νεασ ελληνικησ γλωσσασ* Κεντρο Λεξικολογιασ ΑΘΗΝΑ, 2002.

[15] *Oxford English Dictionary,* volume VI, L–M, Oxford, Clarendon Press, 1961.

[16] *Random House Webster's Unabridged Dictionary*, New York, Random House, 2001.

BDD-A10134 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 06:00:27 UTC)

„boşorogi", sens neînregistrat în Oxford) – am putut constata pe Internet[17] existența unei liste impresionante de sensuri ale cuvântului *melt* (neînregistrate în dicționarele clasice).

Întinse pe parcursul a şapte ani, sunt atestate peste douăzeci de sensuri, de la acela de „individ fricos, nehotărât", până la cel care ne interesează: „o insultă pentru societate; ...un individ arogant, nepunctual, mitocan şi/sau stupid" (traducerea noastră încearcă să dea un aspect oarecum academic definiției formulate de o persoană evident străină de lexicografie).

Aceste atestări ridică o problemă: ele sunt extrem de noi. Este greu de ştiut dacă noutatea sensurilor acestui cuvânt se datorează noutății apariției dicționarului online sau noutății lor intrinseci. Sensul pe care îl analizăm este comunicat ulterior atestării cuvântului *meltean* la noi. Valabilitatea criteriilor în acest caz ar fi fost perfectă: atât fonetic, dar şi semantic. Criteriul geografic nu mai ridică astăzi probleme.

Există totuşi şi o altă ipoteză, prin prisma criteriului geografic: căutând un etimon în limbile din jur, îl descoperim în limba maghiară – este vorba de adjectivul *méltatlan*, care înseamnă „nedrept, nevrednic, injust, josnic"[18]. Din punct de vedere fonetic, echivalarea secvenței „atla" cu diftongul „ea" pare destul de dificilă. Dacă ea s-a produs, cel mai probabil a avut loc într-un mediu cu contacte destul de laxe cu limba maghiară, căci în mediul vorbitorilor bilingvi maghiari formulele familiare utilizate sunt foarte apropiate de limba maternă a acestora[19].

În ciuda noutății sale, în ultimii ani pare a se forma o bogată familie de cuvinte: *melteancă*, *meltenism*, *melteneală, melteneşte*[20]. Prin raportare la cuvântul *şmenar*, semnalăm utilizarea din ce în ce mai freventă a formei de feminin, *melteancă.*

Poate că în perioada următoare vor apărea informații noi care să lămurească deplin originea acestui cuvânt.

Hai (din expresia „a face hai")

Deşi afluxul de cuvinte din limba engleză în limba română pare să fie un proces relativ recent, ar trebuie să avem în vedere influențele destul de importante ale englezei şi în perioada interbelică, după ce America se manifestase ca o mare putere. De aceea, credem că nu pare exagerat a presupune că, mai degrabă decât din limba turcă (prin legătură cu cuvântul *hay-huy,* care înseamnă *zarvă, scandal*[21]),

[17] La adresa www. urban dictionary. com, un site extrem de interesant pentru traducători. Există şi o variantă românească: www.123urban.ro.

[18] *Dicționar maghiar-român*, Editura Carocom '94 SRL, Bucureşti, 2005.

[19] Vintilă Sorin, *Termeni familiari româneşti de origine maghiară*, în *Omagiu aniversar academicianului Marius Sala*, Editura Universitaria, Craiova 2007, p. 714-716.

[20] Aceste cuvinte se utilizează frecvent pe site-urile de socializare şi pe bloguri, pe Internet. Dar apar din ce în ce mai des în ziare, la radio şi televiziuni.

[21] R. Zafiu, *101 cuvinte argotice*, p. 200. *Dicționarul limbii române*, redactat sub conducerea lui Sextil Puşcariu (tomul II, partea I, literele F–I), nu propune nicio etimologie pentru acest cuvânt. În dicționarele turce pe care le-am avut la dispoziție nu am găsit acest sens, dar argumentul nu este infailibil.

BDD-A10134 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 06:00:27 UTC)

argoticul *a face hai* poate proveni din engleză. Atestările la care face referire Rodica Zafiu aparţin deceniului patru al secolului 20, iar limba engleză înregistrează termenul *high* nu numai pentru droguri (care erau destul de răspândite şi atunci), dar şi pentru băutură[22]. În plus, influenţa turcă asupra limbii române la mijloc de secol 20 pare îndoielnică.

În opinia noastră, expresia „a face hai" nu se mai utilizează decât extrem de rar, probabil datorită creşterii numărului celor ce cunosc limba engleză şi a utilizării pentru cuvântul „hai" (din englezul „high") a sensului „ameţit cu băutură sau cu substanţe halucinogene". Semnalăm aici forma reflexivă a verbului „a prăji", care desemnează fumatul excesiv de substanţe halucinogene (cineva care fumează aceste substanţe „se prăjeşte", probabil prin asociere cu aparatura sau circuitele electronice care se ard, „se prăjesc", când sunt suprasolicitate).

A sparge

1) În locuţiunea verbală „a sparge banii"

Sensul cuvântului *a sparge* cu accepţiunea „a cheltui mult, a risipi (o sumă mare de bani)" este înregistrat în *Dicţionarul* cuplului Volceanov. Este interesant că limba română nu a moştenit acest sens din latină[23], ci l-a preluat din italiană, unde înseamnă „a risipi, a arunca împrăştiind". El lipseşte din dicţonarul tezaur al limbii române, DLR. Este în general evitat în vorbirea cultă, dar este utilizat frecvent în limbajul familiar. Pare să fie evitat din cauza raportării la cele mai frecvente sensuri ale cuvântului *sparge,* al căror conţinut semantic denotă distrugerea, ceea ce generează rezerva printre vorbitori. Cel mai probabil, sensul este împrumutat din italiană în deceniile şase-şapte ale secolului trecut, într-o perioadă în care cinematografia italiană stârnea interesul în lumea întreagă şi turismul românesc se deschidea călătorilor occidentali şi mai ales, pentru o anumită perioadă, celor italieni. Utilizarea acestui cuvânt pare să fi fost reactualizată după 1989, odată cu importanta emigraţie română din Italia.

2) În forma reflexivă *a se sparge*

Acest sens al verbului „a sparge" este în mod evident argotic: *X s-a spart la telefon.* Chiar şi cu ajutorul contextului, sensul pare destul de încifrat. Este vorba de situaţia în care o persoană (de obicei participantă la o faptă ilegală) dezvăluie (cu voie sau fără voie, dar de obicei voit) amănuntele despre delictul respectiv. În *Dicţionarul* Volceanov citat mai sus este însoţit de indicaţia „în jargonul poliţiştilor". Această indicaţie explică de ce, în cazul unei persoane obişnuite, se

[22] *The Oxford English Dictionary*, volume V, Oxford, Claredon Press, 1961. La articolul *high*, descoperim expresia „high on whiskey", cu indicaţia „slang". Explicaţia Rodicăi Zafiu referitoare la expresia „a face hai" este revelatoare: „Văzută din interior, petrecerea zgomotoasă este un ideal de amuzament, văzută din afară e zarvă zgomotoasă". Un grup de oameni ameţiţi (cu băutură sau droguri) se manifestă la fel.

[23] Cf. Le Grand Gaffiot, *Dictionnaire latin – français*, Hachette-Livre, 2000, sub **spargo** (**1**), *spargere nummos populo de rostris.*

BDD-A10134 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 06:00:27 UTC)

potențează sentimentul implicării în afaceri dubioase. Cel mai probabil, forma *s-a spart* este preluată tot din italiană, unde înseamnă „a divulga”, şi probabil tot prin intermediul emigrației româneşti din Italia, de după 1989. Este greu de spus dacă această accepțiune a cuvântului *sparge* a fost preluată de polițiştii români în timp ce colaborau cu colegii lor italieni sau a fost preluată din contactul cu delincvenții. Trebuie să remarcăm că forma tranzitivă din italiană (*spargere una notizia*) a devenit în română reflexivă, cu o notă puternic subiectivă. Putem presupune că motivul pentru care polițiştii preiau cuvinte argotice este necesitatea de a-şi asigura o oarecare ascendență în relația cu infractorii: aceste cuvinte presupun o poziție de forță în limbajul delincvenților şi deci şi în imaginarul lor.

Sensul la care ne referim pare să fi ajuns în spațiul public de curând, prin intermediul jurnaliştilor specializați în articole privind justiția. Deci contactul cu infractorii şi polițiştii este dincolo de îndoială. Pare că tratamentul cuvântului este asemănător celui aplicat sensului „a risipi” de mai sus, cu strânse legături în imaginarul comun cu trăsăturile semantice sugerând distrugerea. De data aceasta cel care face dezvăluirile este văzut ca un vas distrus sau, mai degrabă, ca o pungă de plastic ce se rupe, lăsând să cadă conținutul (a se vedea şi americanul *spill the beans*).

COLLOQUIAL WORDS

(Abstract)

The etymology and the meaning of the following words are discussed, based on their attestations. The author suggests that the word „şmenar” (meaning swindler, person that illegally exchanges money and replaces the bank notes with pieces of paper) is derived from the Czech word “šmenarna” (meaning “exchange office”). The word *şmen* means the swindle described above (the replacement of banc notes with pieces of paper). The word *ţuţer* (with its variant *ţuţăr*) means “person who takes advantage on the weakness of an influential person and becomes the protege of that person”. For its origin, there are two hypotheses: one, it comes from the Austrian German “zuzeln” (“to suck”, equivalent with the slang “to suck in”) and the second, it comes from the Modern Greek *tzoutzes* (meaning “dwarf” and “clown”). The word *meltean*, meaning “uneducated and arrogant person” could come from the English *melt* with the Romanian suffix -ean added, and also from the Hungarian *méltatlan*, meaning “contemptible, showing no decency”.

Two meaning of the verb “a sparge” (to break) are also discussed. One is familiar, “a sparge bani” means “to spend carelessly the money” and originates from the Italian “spargere” meaning “to scatter something”and the second is argotic, X *s-a spart* (X broke himself) meaning “to give away information about a felony”. This second meaning comes also from Italian (spargere una notizia), but transforms the transitive form into reflexive, to gain suggestion power.

It is also discussed the hypothesis that the expression *a face hai* (to make big noise while having fun) does not originate from the Turkish “hay huy” (meaning “big noise”), but, due its attestation (the thirties period of the 20th century) from the English *high* (high on whiskey or drugs).

Cuvinte-cheie: etimologie, şmenar, şmen, ţuţer, meltean, a face hai, a sparge banii, a se sparge.
Key words: etymology, şmenar, şmen, ţuţer, meltean, a face hai, a sparge banii, a se sparge.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
Bucureşti, Calea 13 septembrie, nr. 13

BDD-A10134 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.188 (2026-11-07 06:00:27 UTC)